

BERLIN 2018

EN RESERAPPORT

VARFÖR STUDIERESA TILL BERLIN?

// Berlin är spännande på många sätt. Huvudstad i Europas ekonomiska stormakt Tyskland och full av kreativitet och kultur. Många startup-företag etableras och växer här och bostadsmarknaden fungerar helt annorlunda än i Stockholm och Sverige.

Erik Langby (M), 1:e vice ordförande, Mälardalsrådet

// För att utveckla Stockholm-Mälardalenregionen måste vi vara nyfikna och lära av andra kunskapsdrivna och konkurrenskraftiga regioner. Berlin både sporrar och inspirerar oss i den globala konkurrensen.

Erika Ullberg (S), ordförande Mälardalsrådet och delegationsledare för studieresan till Berlin

UTVÄRDERING

GENOMGÅENDE BRA OMDÖMEN
MYCKET BRA PROGRAM
HELHETEN BRA MIX
NÄTVERKANDE
BÄTTRE RELATIONER

DELEGATIONEN 2018

DELTAGARLISTA DELEGATIONEN 2018

ALEXANDRA HAGEN VD, White arkitekter AB
ANDERS BYLUND Nordic Head eMobility, Siemens
ANDERS TELJEBÄCK (S) Kommunstyrelsens ordförande, Västerås stad
ANDREAS HATZIGEORGIOU Chefsekonom, Stockholms Handelskammare
ANDREAS SVAHN (S) Regionstyrelsens ordförande, Region Örebro län
ANN CEDERBERG Höskoledirektör/Förvaltningschef, Mälardalens högskola
BIRGITTA ANDERSSON (C) Regionråd i opposition, Region Västmanland
BÖRJE WENNERBERG (S) Regionstyrelsens ordförande, Region Uppsala
CHARLOTTE THELM Vice Divisionschef, NCC Building Sverige
CRISTINE DAHLBOM Regiondirektör, Regionförbundet Sörmland
ERIK LANGBY (M) 1:e vice ordförande, Mälardalsrådet
ERIKA ULLBERG (S) Ordförande, Mälardalsrådet
FREDRIK AHLSTEDT (M) 2:e vice ordförande kommunstyrelsen, Uppsala kommun
FREDRIK JARESVED CEO, Airport City Stockholm
GUNILLA ROXBY CROMVALL (V) Gruppledare Vänsterpartiet, Stockholms läns landsting
GUNNAR BJÖRKMAN Innovationsdirektör, Stockholms stad
IRÉN LEJEGREN (S) Regionråd, Region Örebro län
IVAR BJÖRKMAN Verksamhetschef, Openlab
JARI PUUSTINEN (M) Kommunalråd, Eskilstuna kommun
JOANNA SZYFTER Processledare, Mälardalsrådet
JOHAN BLAUS Projektledare/rådgivare strategisk samverkan, KTH
JOHAN EDSTAV (MP) Särskild Utredare, Samordning för ökat och hållbart bostadsbyggande, Näringsdepartementet

JOHAN HJELM Processledare, Mälardalsrådet
JOHAN ÖDMARK VD, Stiftelsen Electrum med dotterbolagen Kista Science City och Sting
KARL HENRIKSSON (KD) Kommunalråd, Huddinge kommun
LINUS KJELLBERG Affärsområdeschef, Atrium Ljungberg
MARIA NIMVIK STERN Generalsekreterare, Mälardalsrådet
MARIA RANKKA VD, Stockholms Handelskammare
MARLENE BURWICK (S) Kommunstyrelsens ordförande, Uppsala kommun
MATS DANIELSON Rectorsråd, Stockholms universitet
MATS GERDAU (M) Kommunstyrelsens ordförande, Nacka kommun, Ordförande, Storsthlm
MIKAEL ÖSTLING Prorektor, professor, KTH
MONICA JOHANSSON (S) Landstingsstyrelsens ordförande, Landstinget Sörmland
NINA LAGH (M) Fd Regionråd, Region Uppsala, styrelseledamot Mälardalsrådet
OLLE ZETTERBERG VD, Stockholm Business Region
PETTER ARNEBACK Regional utvecklingsdirektör, Region Örebro län
STAFFAN ISLING Regiondirektör, Region Uppsala
STEFAN HANSSON (S) Biträdande finansborgarråd, Stockholms stad
SUSANNE NORDLING (MP) Landstingsråd i opposition, Stockholms läns landsting
URBAN GRANSTRÖM (S) Kommunstyrelsens ordförande, Nyköpings kommun
VIKING JONSSON (S) Ordförande, Regionförbundet Sörmland
YLVA WILLIAMS VD, Stockholm Science City

VIKTEN AV INTERNATIONELLA JÄMFÖRELSE OCH LÄRANDE

Stockholm-Mälardalsregionens utveckling och position i världen beror allt mer på den globala kontexten där städer och regioner blir mer betydande för länders utveckling och konkurrenskraft. Genom omvärldsbevakning, jämförelser och internationella kontakter blir Stockholm-Mälardalsregionens styrkor och svagheter mer tydliga och lärdomar kan dras. Regionen kan samtidigt öka sin synlighet som en internationellt attraktiv, hållbar och konkurrenskraftig region och stärka sitt eget utvecklingsarbete.

Den 31 januari – 2 februari 2018 åkte ca 40 ledande representanter från akademi, politik och näringsliv i Stockholm-Mälardalsregionen till Berlin. Mälardalsrådets studieresor ska bidra till att stärka Stockholm-Mälardalsregionens internationella konkurrenskraft samt stärka relationerna mellan politik, näringsliv och akademi. Det är den åttonde studieresan som Mälardalsrådet anordnar för en triple helix-delegation. Studieresan görs i samarbete med Stockholms Handelskammare och Stockholm Business Region.

I fokus stod hållbar tillväxt och hur samarbete leder till starka konkurrenskraftiga regioner.

TYSKLANDS OCH BERLINS ROLL I EUROPA OCH VÄRLDEN

Tyskland och Berlin blir allt mer centrala i det europeiska samarbetet, både ekonomiskt och politiskt. Tyskland är världens fjärde starkaste ekonomi och Sveriges viktigaste handelspartner. Den ekonomiska tillväxten i Berlin är större än i övriga Tyskland och investerare inom den digitala ekonomin dras till Berlin framför andra städer. Starka områden är fintech, life science och Internet of Things.

Röster från delegationen:

"Jag har fått en ökad förståelse för Berlins och Tysklands stora betydelse. Jag tänker lära mig mer."

UR PROGRAMMET:

- **Tysklands och Berlins roll i Europa och samarbetet med Sverige**
Tobias Etzold, Associate, The German Institute for International and Security Affairs
- **Aktuella frågor inom ekonomi och näringsliv för Tyskland och Berlin**
Henrik Vagt, Head of Department of SME's & Energy, Berlin Partner
- **Berlin – från huvudstad till metropol**
Kai Uwe Bindseil, Head of Division, Life Science and Healthcare Industries, Berlin Partner

300.000

Jobs are being created
in the next 15 years
in Berlins's **digital economy**

Kai Uwe Bindseil, avdelningschef, Berlin Partner
berättar om Berlins utveckling fram till idag.

KREATIVA BERLIN

Berlin är en av de främsta startup-städerna i Europa och lockar både inhemska och utländska talanger och investeringar. Ett framgångskoncept är att många större etablerade företag är engagerade i startupmiljöer. Factory Berlin är ett co-working space, men som hellre kallar sig en "business club for innovators", och en av de mest kända startup-miljöerna. Här arbetar stora välkända företag och startups sida vid sida.

Röster från delegationen:

"Vad intressant att ett universitet är integrerat i Factory Berlins eko-system och att verksamheten även inkluderar högstadieprojekt."

"Factory Berlin inspirerade då det gav en viss bild av både kraften i forsknings- och utvecklingsstrukturen i Tyskland och "myllan" för detta i den internationella staden Berlin."

"Factory Berlin gav tankar att ta med hem om hur man kan lyckas skapa företagskuvöser/ innovations- och entreprenörshubar utan offentlig finansiering. Att skapa rätt "kultur" och image och förstå underliggande trender och värderingar förefaller vara en framgångsfaktor."

"Factory Berlin – Detta kan vi göra också! Vilka hinder? Bostadspriser, lekfullhet"

Ylva Williams, VD, Stockholm Science City intervjuar start-ups om Factory Berlins attraktionskraft.

Mikael Östling, prorektor, KTH, introducerar programpunkt om Fraunhofer-modellen.

UR PROGRAMMET:

- **Factory Berlin – våra framgångar**
Catherine Bischoff, VP Strategy, Factory Berlin
- **Q&A med startups – varför man väljer Berlin och The Factory**
Aaron Wagner, MatchX, Daniel Büttner, Lofelt
- **Fraunhofer-modellen – Samarbete mellan forskning, industri och samhälle**
Dr.-Ing. Petra Steffens, Director Head Office, "Berlin Center for Digital Transformation", Fraunhofer Institute

KUNSKAPSINTENSIVA BERLIN

EUREF campus är en privatfinansierad smart stadsdel i Berlin och pilotprojekt i Tyskland för övergången till hållbar energi och mobilitet. På området finns bl a Technische Universität Berlin med fem masterprogram, samt InfraLab Berlin, ett långsiktigt samarbetsprojekt med de sex största infrastrukturföretagen i Tyskland. InfraLab är en plats för samarbete kring idéer och experiment kopplade till hållbara Berlin.

Röster från delegationen:

"Hur kan vi nyttja varandra bättre mellan akademien, näringslivet och politiken för att förflytta oss? Ref. InfraLab!"

"Intressant att se hur de arbetar nära andra innovatörer och industrin med fokus på att leverera resultat."

UR PROGRAMMET:

- **Välkommen till EUREF campus**
Karin Teichmann, Member of EUREF Management
- **Tysklands energiomställning och campusets bidrag**
Oliver Krieger, Senior Expert, Energy Efficient Buildings, German Energy Agency
- **Rundvandring och studiebesök på Innovation Centre for Mobility and Change (InnoZ) och InfraLab**

Ryotaro Bordini Chikushi,
General Lead, Infralab, berättar om verksamheten.

KULTURENS ROLL I SAMHÄLLET – BESÖK PÅ HUMBOLDT BOX

En storslagen och omdebatterad satsning att rekonstruera Berlins stadsslott till ett centrum för världskultur – Humboldt Forum. Projektet har pågått sedan 2009 och kostnaden beräknas till ca 670 miljoner euro, där den stora delen av finansieringen kommer från privata donatorer. Slottet beräknas vara klart 2019.

Röster från delegationen:

"Mest intressant idag var projektet med Humboldt-museet. Gigantiskt smått galet projekt, fantastiskt att tyskarna och framförallt Berlinarna gått in så hårt för projektet."

UR PROGRAMMET:

- **Besök på Humboldt Box**
Marc Schnurbus, konsthistoriker
- **Kulturens roll i samhället – Tyskland och Sverige**
Nina Röhlcke, kulturråd, Sveriges ambassad i Berlin

Konsthistoriker Marc Schnurbus berättar om Humboldt Forum som en ny och viktig plats i Berlins historiska distrikt.

HÅLLBARA BERLIN – SAMPLANERING

Berlin-Brandenburg har ett omfattande samarbete för fysisk samplanering med gemensamma mål, finansiering och verktyg för hela regionen. Delegationen träffade ledningen för samverkanskontoret Berlin-Brandenburg som berättade om den framgångsrika modellen och deras prioriteringar.

Röster från delegationen:

"Speciellt roligt för oss som kom från Region Örebro län var att Horst Sauer från samverkanskontoret för Berlin-Brandenburg, lyfte fram Hallsberg/Örebro som en handelsnod i hjärtat av Sverige som är viktig för Tyskland. Det finns ett gott samarbete inom projektet Scandria2Act där vi tillsammans med Berlin-Brandenburg jobbar för gröna, multimodala transportlösningar mellan regionerna längs ScanMed-korridoren"

UR PROGRAMMET:

- Hållbar utveckling genom fysisk samplanering

Horst Sauer, enhetschef, Joint State Planning Department Berlin-Brandenburg

AIMS:

- Balanced allocation of development potentials and chances for the whole territory
- Support a joint spatial planning
- Protect and maintain the natural living conditions
- Succeed in the competition among European regions and strengthen the economic area
- Integration of the envisaged structure into an integrating Europe

Horst Sauer, enhetschef på Joint State Planning Department Berlin-Brandenburg beskriver nyttorna med gemensam planering.

HÅLLBARA BERLIN – MOBILITET

Berlin har ett av världens mest utbyggda och effektiva kollektivtrafiksystem och är en viktig transportnod i Europa. Staden har också färre bilar per invånare än någon annan stad i Tyskland och det börjar bli allt mer populärt att använda tjänster för kombinerad mobilitet där Berlinbaserade tjänsteplattformen Free2Move snabbt expanderar på världsmarknaden.

UR PROGRAMMET:

- **Berlins transportsystem – trender, utmaningar, framåtblick**
Helmut Grätz, BVG, Berlins kommunala lokaltrafikbolag
- **Kombinerad mobilitet – de senaste trenderna i Berlin**
Andreas Sujata, Sales Manager, Free2Move

HÅLLBARA BERLIN – BOSTADSMARKNAD

I Tyskland och Berlin fokuserar man på socialt hållbara lösningar som att bygga bostäder för de med låg inkomst och man arbetar aktivt för ökad mix och mångfald. En majoritet av bostäderna i Berlin är hyresrätter. Det finns även intressanta skillnader på marknaden för äldreboenden, bl a vad gäller det lägre kostnadsläget i Berlin och konstruktionen av äldreboendena.

Röster från delegationen:

"Passet om sustainable housing var intressant. Jämförelser mellan Tyskland och Sverige ger många tankar om vad vi kan förändra."

"Hur kan vi bli bättre på att bygga hus där fler har råd att bo i?"

UR PROGRAMMET:

• Aktuella bostadsfrågor i Berlin

André Moschke, Senate Department for Urban Development and Housing

• Bostadsmarknaden i ett jämförande perspektiv – Berlin och Stockholm-Mälardalenregionen

Anna Granath Hansson, forskare, KTH

• Förutsättningar för hållbart byggande

Olle Boback, affärsenhetschef Tyskland, Bonava

• Den tyska marknaden för äldreboenden

Elina Johansson, Acquisition Manager, Hemsö

	BERLIN	STOCKHOLM
Antal lägenheter	1883161	452600
Antal/1000 invånare	550	504
Andel hyresrätt	85%	45%
Andel kommunal hyresrätt	15%	15%
Andel subventionerad	14%	0%
Vakans	2%	0%

Anna Granath Hansson, KTH, jämför bostadsmarknaden i Berlin och Stockholm-Mälardalenregionen.

SVENSKT RESPEKTIVE TYSKT ÄLDREBOENDE

Sverige:

- Boendegrupper på 8-10 lägenheter å 30-35 m².
- Pentry i varje lägenhet.

Tyskland:

- Boendegrupper på 20-30 rum å 20-25 m².
- Dubbelrum förekommer (är då större).
- Restaurang i bottenvåning och ett eget storkök.

Elina Johansson, Acquisition Manager, Hemsö, jämför planering och kostnader för äldreboenden i Tyskland och Sverige.

HÅLLBARA BERLIN – INTEGRATION

Tyskland och Berlin har precis som Sverige visat öppenhet mot omvärlden och välkomnat många asylsökande. Welcome Center Berlin är en "one-stop-shop" för nyanlända i Berlin dit allt ifrån europeiska expats till asylsökande får stöd och rådgivning i ett brett spektrum av frågor.

Asylsökande

TYSKLAND	SVERIGE
2015: 890 000	2015: 163 000
2016: 321 371	2016: 29 000
2017: 106 604 (jan-juli)	2017: 14 000 (jan-juli)

UR PROGRAMMET:

• Integration i Berlin – Utmaningar, framgångar och strategier

Daniel Tietze, State Secretary for Integration, the Senate Department for Integration, Labour and Social Services

• Nyanlända – Välkomna till Berlin

Ayten Dogan, Advisor, Welcome Center Berlin

MÅNGFALDENS BERLIN – INTERNATIONELLA TALANGER

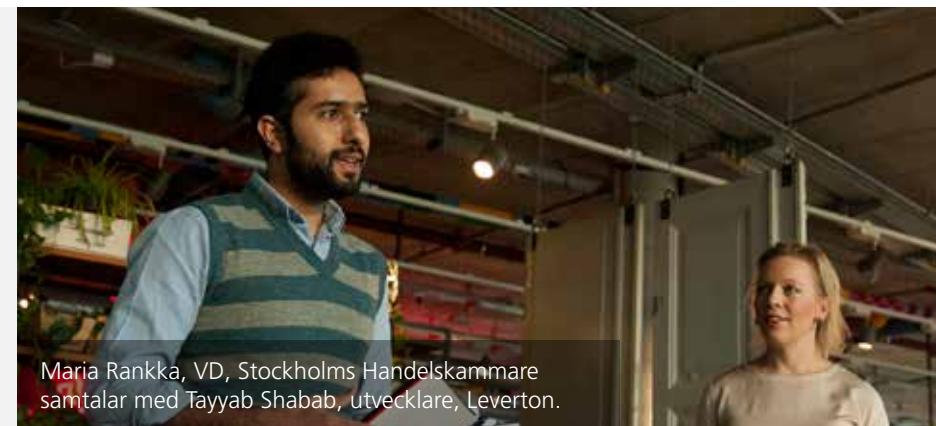
Berlins kända ekosystem för startups attraherar många högutbildade talanger och specialister. Staden marknadsför sig bl a som en "Brain City" och arbetar aktivt med talangattraktion mot olika länder och marknader. Delegationen träffade Tayyab Shabab, en utvecklare som etablerade sig i Stockholm men p g a av en administrativ miss hos en arbetsgivare inte fick stanna – och flyttade till Berlin för jobb istället.

Röster från delegationen:

"Detta pass inspirerade till tankar om hur vi kan stärka vårt eget arbete med talangattraktion och hur vi möjligtvis kan samordna detta bättre."

"Hur tillvaratar vi nyanländas kompetens (vilka är betydligt fler än flyktingar som kommit) och får dem att stanna i vår region?"

"Fick nya idéer att arbeta vidare med hur Stockholm kan profilera sig ytterligare som vetenskaps- och kunskapsstad."

Maria Rankka, VD, Stockholms Handelskammare
samtalar med Tayyab Shabab, utvecklare, Leverton.

UR PROGRAMMET:

- **"Brain City Berlin"** – Så här lockar Berlin världsledande akademiker
Henning Ravn, Head of Unit Place Marketing, Berlin Partner
- **Berlins arbete med att attrahera och bygga relationer med talanger**
Burkhard Volbracht, Head of Unit Talent Services, Berlin Partner
- **Talangattraktion i Berlin och Stockholm-Mälarenregionen – jämförande perspektiv**
Tayyab Shabab, Software Developer, Leverton

SAMMANFATTNING

Särskilt intressanta frågor och ämnen

- > Factory Berlin – intressant modell och skalan av initiativet.
- > EUREF campus – lärande om politikens roll och om att skapa nya värden och utveckling utan att det offentliga är motor eller finansiär.
- > Bostadsfrågor i jämförande perspektiv – snabbare byggprocesser och riktade insatser gentemot låginkomsttagare och mångfald.
- > Talangattraktion – samordning och marknadsföring.
- > Vikten av ständig förnyelse. "Always be beta".

UPPFÖLJNING

Diskussion och aktiviteter

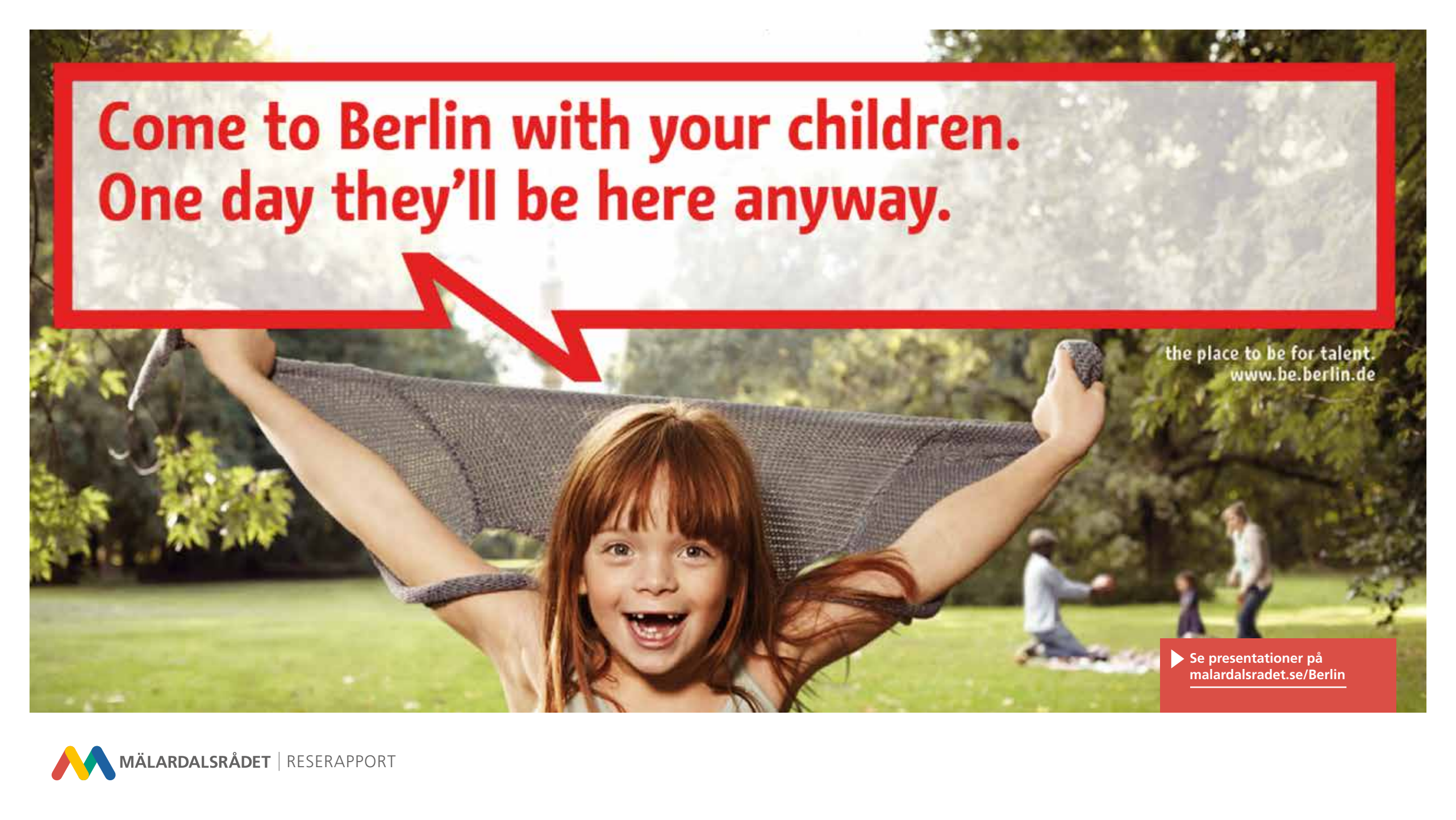
SAMVERKAN

Triple helix-nätverk – Utifrån inspiration från studieresorna bildar Mälardalsrådet ett nätverk för politik, akademi och näringsliv i Stockholm-Mälarenregionen. Syftet är långsiktig samverkan kring regionens utmaningar och utvecklingspotential. Styrgruppen har sitt första möte i mars 2018 för att diskutera fokusområden och tidsplan. Nätverket presenteras under Mälartinget den 17-18 maj 2018 och i Almedalen den 4 juli 2018.

INTEGRATION

Annamaria Olsson, grundare till det prisbelönta integrationsinitiativet "Give Something back to Berlin" och som deltog i Berlin-programmet, medverkar på Mälartinget den 17 maj för att berätta om sina erfarenheter av framgångsrikt integrationsarbete.

**Come to Berlin with your children.
One day they'll be here anyway.**

the place to be for talent.
www.be.berlin.de

▶ Se presentationer på
malardalsradet.se/Berlin